

## TYANA (KEMERHİSAR) SİNANBEY CAMİ KORUMA VE RESTORASYON ÖNERİSİ

### TYANA (KEMERHİSAR) SİNANBEY MOSQUE CONSERVATION AND RESTORATION PROPOSAL

**Emel EFE YAVAŞCAN**  
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi  
Mimarlık Fakültesi  
Mimarlık Bölümü  
[emelefe@ohu.edu.tr](mailto:emelefe@ohu.edu.tr)  
ORCID: 0000-0002-7652-528X

**Semiha AKÇAÖZOĞLU**  
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi  
Mimarlık Fakültesi  
Mimarlık Bölümü  
[sakcaozoglu@ohu.edu.tr](mailto:sakcaozoglu@ohu.edu.tr)  
ORCID: 0000-0003-1033-5819

**Osman DOĞANAY**  
Aksaray Üniversitesi  
Sabire Yazıcı Fen Edebiyat Fakültesi  
Arkeoloji Bölümü  
[osmandoganay@aksaray.edu.tr](mailto:osmandoganay@aksaray.edu.tr)  
ORCID: 0000-0002-7095-9466

#### ÖZ

**Geliş Tarihi:**  
05.07.2023

**Kabul Tarihi:**  
31.08.2023

**Yayın Tarihi:**  
06.10.2023

**Anahtar Kelimeler**  
Kemerhisar/Tyana  
Sinanbey Cami  
Belgeleme  
Restitüsyon  
Restorasyon

**Keywords**  
Kemerhisar/Tyana  
Sinanbey Mosque  
Documentation  
Restitution  
Restoration

Sinanbey Cami Kapadokya Bölgesi'ndeki önemli yerleşim merkezlerinden Niğde İli, Bor İlçesi, Kemerhisar Kasabası, II. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde bulunmaktadır. Cami Mahallesi'nde, İnce ve Hamam Sokaklara cephesi olan 357 ada, 6 parsel üzerinde yer alan ve 16. yüzyıla tarihlenen yapı, tarihi ve kültürel özellikleriyle, beldede benzeri bulunmayan ender bir örnektir. Malzeme bozulmaları, tamirat ve yenilemeler, eklemeler, bilinçsiz müdahaleler, zeminden ve çatıdan yoğun neme maruz kalması ve atmosfer etkileri gibi sebeplerden dolayı yapının acil müdahaleye ihtiyacı bulunmaktadır. Yapının güney duvarının 2022 kış aylarında yıkılması ile yapı tamamen atmosfer koşullarına açık konumdadır. Çalışmanın amacı, tarihi ve kültürel bir öneme sahip yapının bugünkü durumunu analitik incelemeler ve değerlendirmelerle belgelemek, restitüsyonu ile yapının özgün durumunu ortaya koymak ve koruma ilkeleri ışığında yapının fiziksel ve işlevsel bağlamda sürdürülebilir korunmasına yönelik restorasyon önerisi getirmektir. Bu çalışma Sinanbey Cami'yi belgeleyen rölöve ve tanımlama, özgün halini gösteren restitüsyon çalışması, karşılaştırmalı çalışma ve yapı için önerilen restorasyon önerisini kapsamaktadır.

#### ABSTRACT

Sinanbey Mosque is located in the 2nd Degree Archaeological Site in Niğde Province, Bor District, Kemerhisar Town, one of the important settlement centers in the Cappadocia Region. The 16th-century building, located on 357 blocks, 6 parcels, in the Cami District, facing İnce and Hamam Streets, is a rare example with its historical and cultural features. The building needs urgent intervention due to reasons such as material deterioration, repairs and renewals, additions, unconscious interventions, exposure to intense moisture from the ground and roof, and atmospheric effects. With the demolition of the south wall of the building in the winter of 2022, the building is completely open to atmospheric conditions. The aim of the study is to document the current state of the building, which has historical and cultural importance, with analytical examinations and evaluations, to reveal the original state of the building with its restitution, and to bring a restoration proposal for the sustainable conservation of the building in the physical and functional context in the light of conservation principles. This study includes the survey and description documenting the Sinanbey Mosque, the restitution study showing its original state, the comparative study and the proposed restoration proposal for the structure.

**DOI:** <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1323137>

**Atf/Cite as:** Yavaşcan, E., Akçaözoglu, S., & Doğanay, O. (2023). Tyana (Kemerhisar) Sinanbey Cami koruma ve restorasyon önerisi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, İhtisaslaşma Özel Sayısı*, 286-314.



Kemerhisar Beldesi'nde 16. yüzyıl dini mimarlık örneği olarak günümüze ulaşan tek eser olan Sinanbey Cami'nin aşağıda belirtilen sorunları dolayısıyla acil müdahaleye ihtiyacı bulunmaktadır (Şekil 2):

- Yapının güney duvar kaplamasının 2022 yılının başında yıkılması, bu sebeple yapının dış etkenlere ve atmosfer etkilerine maruz kalması,
- Güney ve doğu cephelerinde zeminden kaynaklanan yoğun nem problemleri dolayısıyla hızlı bozulma ve yok olma sürecine girmesi,
- Yapının çeşitli dönemlerde yapılan bilinçsiz ekleme ve hatalı onarımlar nedeniyle zarar görmesi (çimento harçlı onarımlar geçirmesi vb.),
- Yapının günümüzde kullanıma kapatılması, işlevsiz kalması,

Çalışma kapsamında, Sinanbey Cami'nin tekrar işlevine kazandırılarak korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla, yapının mevcut durumu belgelenmiş, restitüsyon ile ilgili kaynaklar araştırılarak karşılaştırmalı çalışma yapılmıştır. Yapının koruma sorunları araştırılmış ve sorunlara yönelik müdahale kararları alınarak restorasyon önerisi hazırlanmıştır. Kırsal bir yerleşim olan Kemerhisar'da, koruma konusundaki yetersizlikler sebebiyle kasabada henüz restorasyon çalışmaları tamamlanmış yapı bulunmamaktadır. Sinanbey Cami'nin restorasyon çalışmalarının tamamlanması; kasabada ve kentte tek yapı ölçeğindeki koruma çalışmalarına katkı sağlayacak olması, bakımsız kalan ve yok olma sürecine giren diğer anıtsal yapıların korunmasına örnek teşkil edecek olması sebebiyle önem taşımaktadır.



Şekil 2. Sinanbey Cami'ne Ait Fotoğraflar, 2019-2022 yılları

### Yöntem ve Metodoloji

Çalışmada belgeleme çalışmaları, malzeme ve bozulma analizleri, restitüsyon, müdahale analizi ve restorasyon önerisi yer almaktadır (Tablo 1). Belgeleme çalışmaları arazi ve ofis çalışmaları olarak iki aşamada yapılmıştır. Ölçümler 5 kişilik ekiple 2019 Nisan-Haziran aylarında klasik ölçme metodu ile yapılmıştır. Ölçüm çalışmaları; önce plan bazında yapılmış daha sonra kesitler, cepheler ve mimari eleman detayları üzerinde yapılmıştır. Planlar 1/100 ölçekli krokiler üzerinde saat ibresi yönünde sürekli okuma ve üçgen kapatma yöntemi ile ölçülmüştür. Yapının dijital fotoğraf makinesi ile sistematik fotoğrafları çekilerek restorasyon projesi ile birlikte Koruma Kuruluna sunulmuştur. Malzeme analizleri ile hasar/bozulma analizleri yapılarak analitik röloveler hazırlanmıştır. Yapının özgün durumunu tespit etmek amacıyla karşılaştırmalı çalışma yapılmıştır. Karşılaştırmalı çalışma için, Sinanbey Cami'nin yok olan, kaldırılan ve değiştirilen özelliklerinin belirlenebilmesi amacıyla; kentte ve çevre illerde bulunan ve caminin restitüsyonu için kaynak olabilecek ahşap tavanlı camiler incelenmiştir. Karşılaştırmalı çalışma için sanat tarihi raporundan yararlanılmıştır. Restitüsyon çalışmasında kullanılan kaynaklar (vakıf belgesi ve tahrir defterleri, karşılaştırmalı çalışma, sanat tarihi raporu, yapıdaki iz ve örneklerden gelen bilgiler, yazılı ve sözlü kaynaklardan gelen bilgiler, mimari gereklilik nedeniyle olması gerekenler) belirlenmiş ve restitüsyon çizimleri yapılmıştır. Yapının özgün işlevinin devam ettirilmesi amacıyla cami işlevinde restorasyon önerisi sunulmuştur<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi öğretim üyeleri Dr. Öğr. Üyesi Emel Efe Yavaşcan, Prof. Dr. Semiha Akçaözoglu ile Mimar Celal Ataş ve Mimar Şerif Açıkbaz tarafından hazırlanan Sinanbey Cami Restorasyon Projesi Kayseri Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 29.04.2022 tarih ve 6027 sayılı kararı ile onaylanmıştır. Restorasyon uygulamaları Vakıflar Bölge Müdürlüğüne yapılacaktır.



**Tablo 1. Çalışmanın Metodolojisi ve Yöntemi**

Belgeleme çalışmaları	<ul style="list-style-type: none"><li>● Görsel Analiz</li><li>● Arazi çalışmaları (Kroki, klasik ölçüm metodu vb.)</li><li>● Ofis çalışmaları (Çizimlerin aktarılması ve dökümü)</li><li>● Grafik Belgeleme</li><li>● Fotoğrafla belgeleme</li></ul>
Malzeme ve bozulma analizleri	<ul style="list-style-type: none"><li>● Yapıda kullanılan malzemelerin tespiti ve sunumu</li><li>● Bozunmaların tespiti ve sunumu</li></ul>
Restitüsyon	<ul style="list-style-type: none"><li>● Karşılaştırmalı çalışma araştırma</li><li>● Restitüsyon kaynak kullanımı ve bu kaynakların güvenilirlik derecelendirmesi</li></ul>
Müdahale kararlarının verilmesi	
Restorasyon önerisi	

### **Sinanbey Cami'nin Tarihlendirilmesi**

Yapıyla ilgili en erken tarihli bilgiye 1518 tarihli tahrir defterinde rastlanmaktadır (Korkmaz 2004, s. 118). 1518 tahririne göre Kilisehisar'da Sinanbey Camisi Vakfı teşekkül etmiştir. 1507 tahririnde adına rastlanmayan bu vakfın 1518 yılında görülmesi Kilisehisar Köyü'nde vakıf ismi ile anılan caminin 1507-1518 yıllarında kurulduğunu göstermektedir. (Ekiz, 2019). Yapının yapım tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte vakıf belgesi ve tahrir defterlerine göre 16. yüzyıl başlarında inşa edildiği ve Osmanlı döneminde Kilisehisar'daki ilk cami olduğu anlaşılmaktadır (Ekiz, 2019). Caminin banisinin Niğde Alaybeyi Sinan Bey olduğu belirtilmektedir. Ayrıca yapının üzerindeki 1818 tarihli onarım kitabesinde Sinan ismi bulunmaktadır (Korkmaz, 2004: 118; Ekiz, 2019). Sinan Bey'in kimliği tam olarak bilinmese de 16. yüzyıl başlarında Niğde'de önemli bir devlet adamı olduğu düşünülmektedir. 1522 tarihli Timar Defteri'nde, Niğde Alaybeyi olarak Laçın Ağaoğlu Sinan Bey'in adı geçmektedir. Uzun süre bu görevi sürdüren Sinan Bey, 1536 yıllarında ölmüştür (Ekiz, 2019).

Sinanbey Cami'nin son cemaat yerine paralel doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı Sarı Abdurrahman Tarhani'ye ait mezar yer almaktadır (Şekil 3). Olasılıkla ünvanından dolayı bir şeyh ya da bir derviş olduğu anlaşılan bu kişinin kimliği belirsizdir. Ancak 1518 tarihli tahrir defterinde Kilisehisar'da "zaviyedar" veya "dervişan" olarak anılan bir zümrenin olduğu belirtilmekte, "cemaat-i dervişan-ı zaviye" ibaresi altında bu zümreye mensup dervişler içinde Pir Ali oğlu Abdurrahman ismi geçmektedir. (Korkmaz, 2004:115-116). Tahrir defterinde ismi geçen Abdurrahman'ın buradaki mezarla aynı kişi olup olmadığı belirlemek mümkün olmamakla birlikte, belgedeki bilgiler Kilisehisar'da bir zaviyenin olduğunu göstermektedir. Sinanbey Cami'nin içinde bir itikaf odasının olması bu yapının bir zaviye olabileceğine işaret etmektedir, ancak bu konuda kesin veriler yoktur (Ekiz, 2019).

### **Sinanbey Cami'nin Mimari Özellikleri**

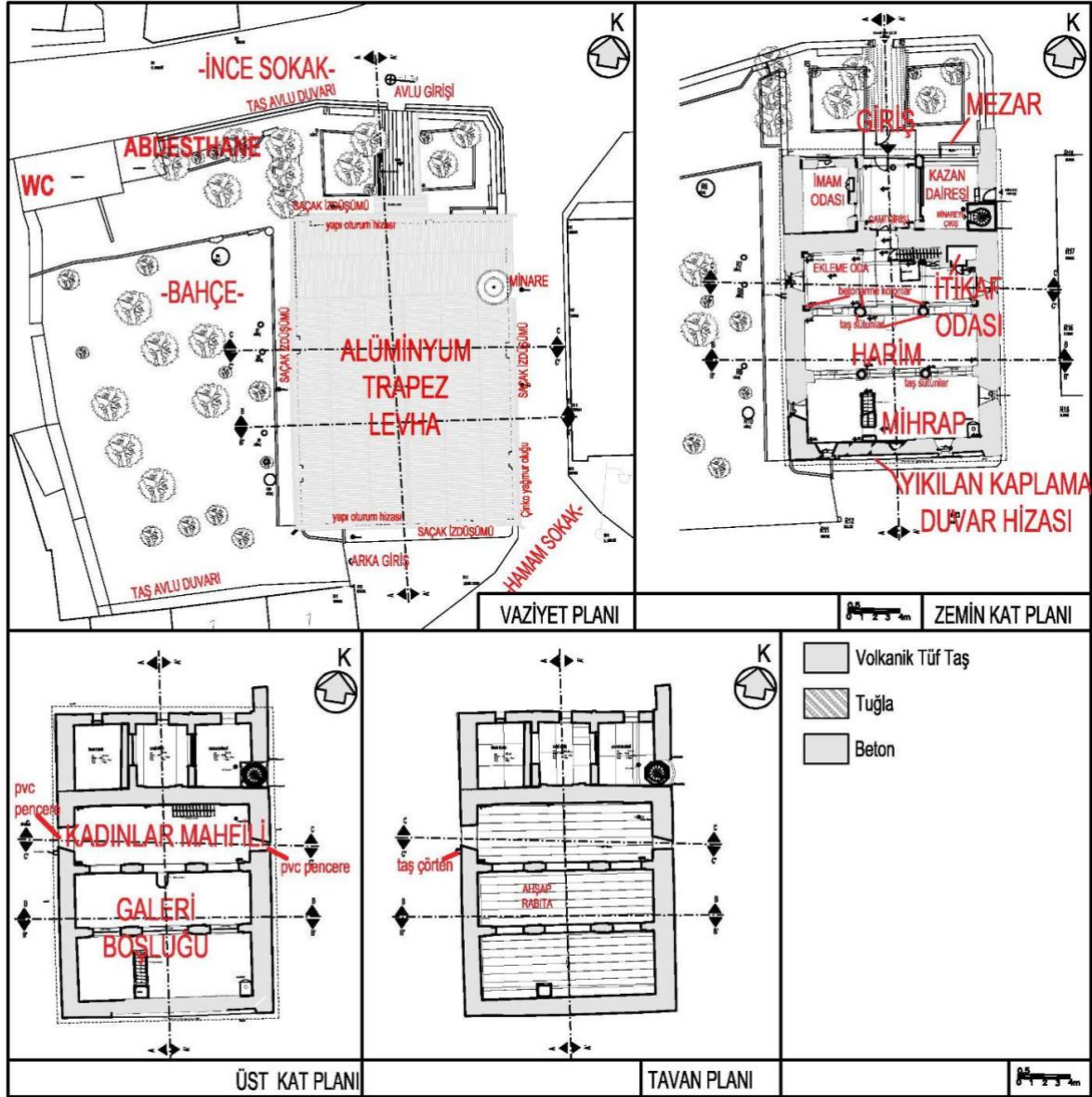
#### **Plan Düzeni**

Cami Mahallesi'ndeki İnce ve Hamam Sokaklara cephesi olan 357 ada, 6 parsel üzerinde yer alan Sinanbey Cami'nin doğusunda Belediye Hamamı yer almaktadır (Şekil 3). 2016 yılında tescillenen yapının bulunduğu avluya İnce Sokak yönünden avlu kapısı ile girilmektedir (Doğanay ve Eraslan, 2019). Avlu içerisinde cami, tuvaletler, şadırvan ve bir mezar bulunmaktadır. Yapı dikdörtgen biçimli, kuzey-güney doğrultuda üç sahnalı 16.30x17.80 m ölçülerinde olup kuzeyinde 5.70x16.30 m ölçülerinde son cemaat yeri bulunmaktadır. Son cemaat yerinin kuzeyindeki kemerler kapatılmıştır (Şekil 3-5). Camiye giriş üç bölümlü son cemaat revakının ortadaki bölümünden sağlanmaktadır. Doğudaki bölüm kazan dairesi, batıdaki ise imam odası olarak düzenlenmiştir (Şekil 5). Son cemaat yerinin güneydoğu köşesinde minare yer almaktadır.

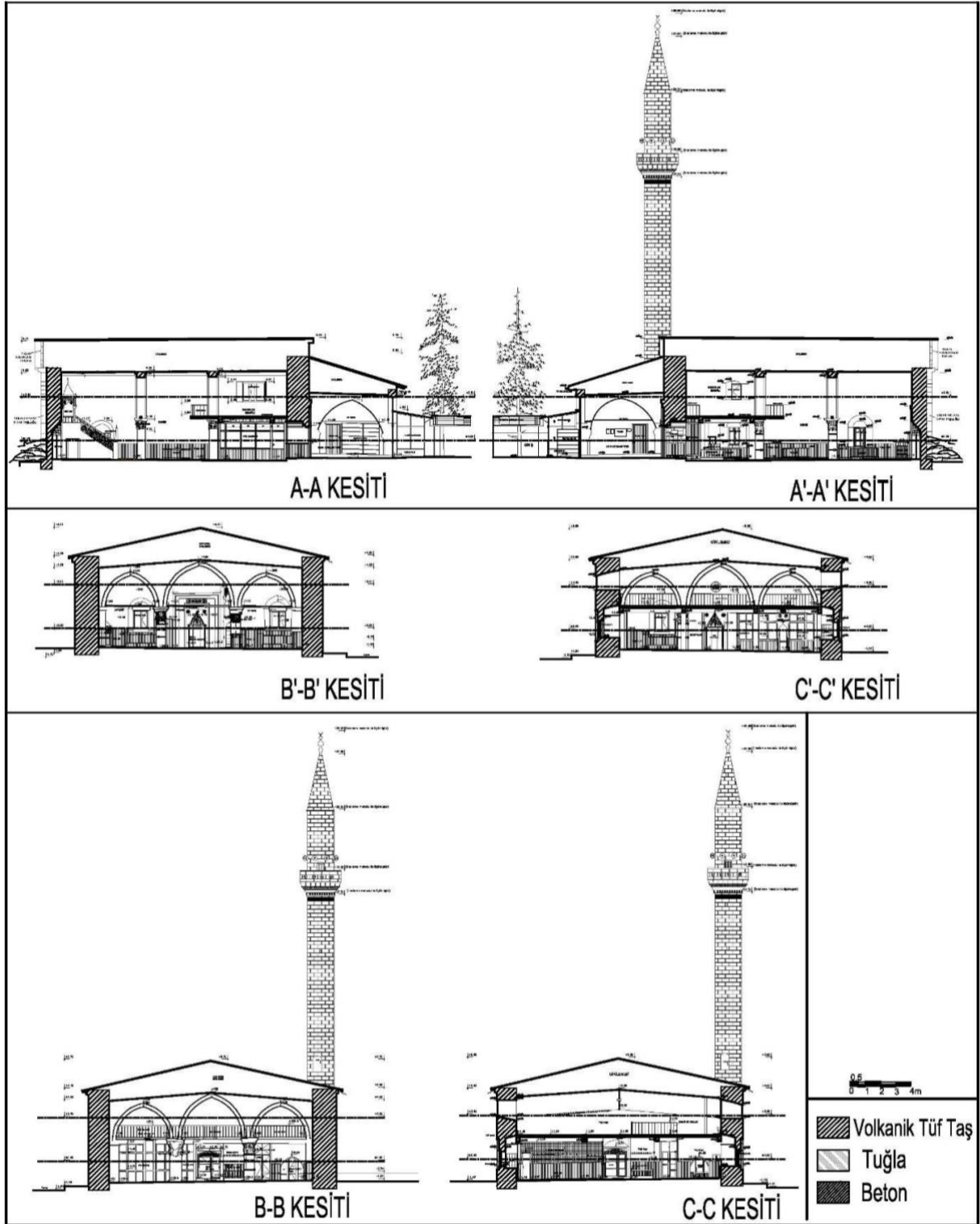
Yapının giriş kapısı 1.45 m genişliğinde 2.05 m yüksekliğindedir. Giriş aksı üzerinde güney duvarında mihrap yer almaktadır. 13.45x14.95 m ölçülerindeki harim, birbirlerine üçer sivri kemerle bağlanan iki sıra sütun ve duvar payesiyle kible duvarına paralel üç sahına bölünmüştür. Güney sahnın 4.80 m, orta sahnın 4.18 m, kuzey sahnın 4.40 m genişliğindedir. Orta sahnın kuzeyinde bulunan kemer sırasında, ortadaki kemeri mevcut

zeminden 5.62 m, yandaki iki kemer ise 5.09 m yüksekliktedir. Orta sahnın güneyindeki kemer sırasında ise ortadaki kemerin yüksekliği 5.50 m, yandaki iki kemerin yüksekliği ise 5.06 m'dir. Taşıyıcı olarak antik yapılardan, devşirme dört adet, 0.65 m çapında mermer sütun ve sütun başlıkları kullanılmıştır (Şekil 3-4). Roma dönemine tarihlenebilecek sütun başlıkları tek sıra akantus yapraklarıyla ve üzerinde dikey yivlerle bezelidir (Ekiz, 2019).

Harimin kuzey duvarının doğu köşesinde 2.30x1.17 m ölçülerinde doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı itikâf odası bulunmaktadır. İtikâf odası kuzey-güney doğrultusunda sivri tonozla örtülüdür. Harimin kuzeyindeki sahna betonarme kadınlar mahfili eklenmiştir. Harim bölümünden 2.80 m yükseklikte olan kadınlar mahfiline harimin kuzey duvarına bitişik 14 basamaklı betonarme bir merdivenle ulaşılır (Şekil 3).



Şekil 3. Sinanbey Camii Planları Rölöve Çizimleri



Şekil 4. Sinan Bey Cami Kesitleri Rölöve Çizimleri





Şekil 5. Kuzey Cephesi, Ekleme Son Cemaat Mahalli ve Kapatılmış Kemer Gözleri, 2019

### Cephe Düzeni

İldeki diğer Osmanlı Dönemi yapılarında olduğu gibi cepheler oldukça sade düzenlenmiştir. Yapının 120-160 cm arasında değişen kalınlıktaki duvarları moloz dolgu üzerine düzgün kesme taş kaplama tekniğinde örülmüştür (Kozlu ve Hoca, 2018). Cephelerde bölgedeki diğer yapılarda da görülen sarı renkli tuf taşı kullanılmıştır (Şekil 2, 5-7). Pencere düzeninde farklı hafifletme kemerleri (tahfif kemerleri) kullanılmıştır. Yapının güney cephesinde üç dilimli kemerli niş içerisinde basık kemerli iki pencere yer almaktadır (Şekil 2). Böylece oldukça kalın duvarlara sahip yapının yükünün pencere boşluklarından uzaklaştırılması sağlanırken yapıdaki pencereler vurgulanarak görsel anlamda bütünlük katılmıştır. Güney cephesindeki pencereler dikdörtgen dışbükey silmeler ile çevrelenerek vurgulanmıştır. Doğu cephesinde, harim bölümünde yer alan iki de pencere güney cephesindeki pencerelere benzer biçimdedir. Bu cephede, kadınlar mahfiline denk gelen bölüme PVC pencere eklenmiştir. Harim bölümü ve son cemaat yeri arasında minare ve son cemaat bölümüne açılan demir kapı yer almaktadır (Şekil 6). Batı cephesinde ise harim bölümünde yer alan iki pencerenin sivri kemerli niş içerisinde basık kemerli açıklıktan oluştuğu görülmektedir (Şekil 7). Bu cephede de kadınlar mahfilinin olduğu üst katta PVC pencere yer almaktadır. Günümüze ulaşan özgün bir adet taş çörlen görülmektedir (Şekil 6).

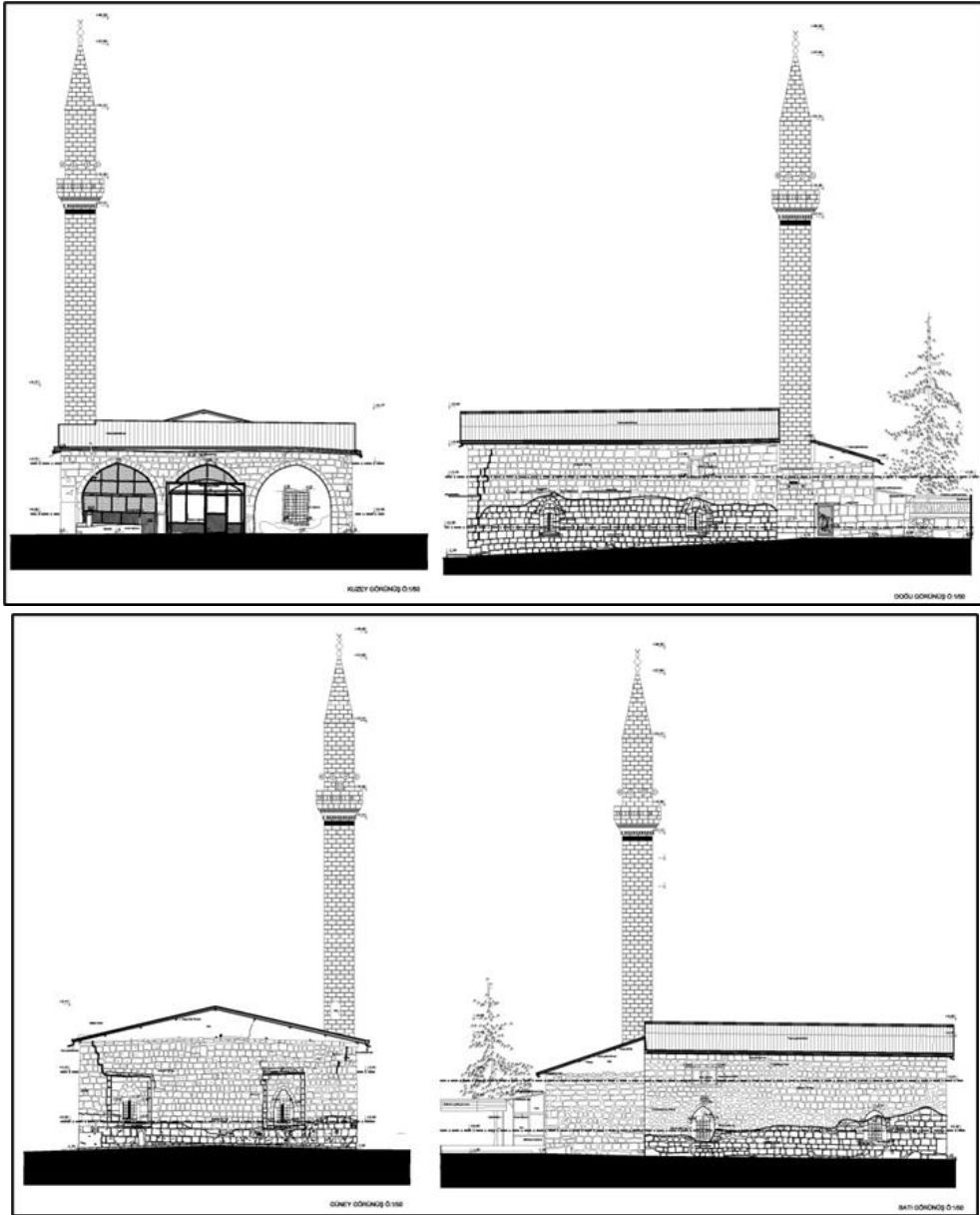
Son cemaat mahallinin yer aldığı kuzey cephesindeki sivri kemerlerin arası duvarla ve camekanla kapatılmıştır. (Şekil 5). Caminin üzeri beşik çatı ile örtülmüş, kuzey ve güney cephelerine beşik çatıyı oturtabilmek için üçgen alınlık niteliğindeki duvarlar eklenmiştir. Son cemaat mahali üzerinde ise kuzey yönüne eğimli kırma çatı yer almaktadır. (Şekil 7-9).



Şekil 6. Doğu Cephesi ve Pencere Detayı, 2019

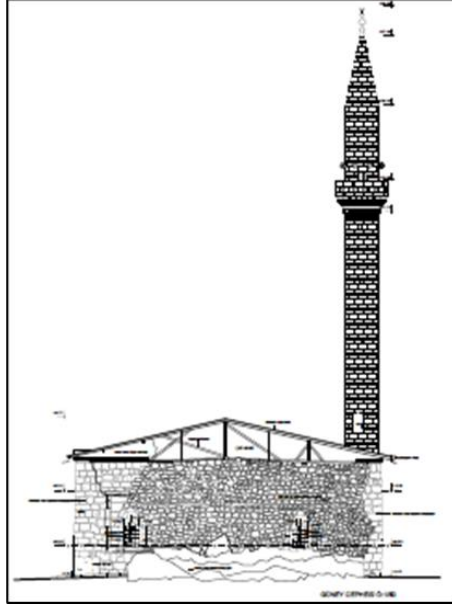


Şekil 7. Batı Cephesi ve Pencere Detayı, 2019



Şekil 8. Sinanbey Camii Rölöve Cephe Çizimleri -Güney Kaplama Duvarı Yıkılmadan Önce, 2019





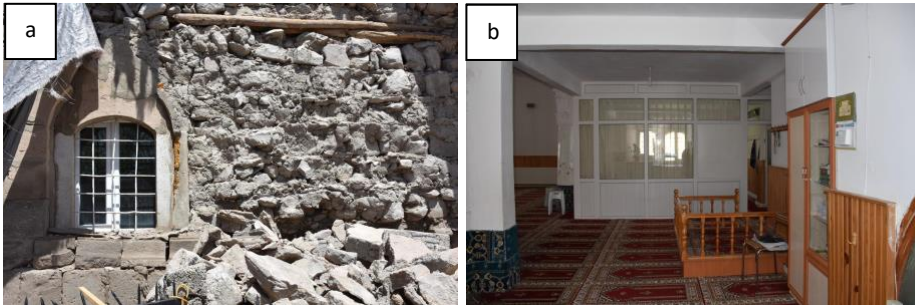
Şekil 9. Sinanbey Cami Güney Cephesi Rölövesi- Kaplama Duvar Yıkıldıktan Sonra, 2022

### Malzeme ve Yapım Tekniği

Tek katlı ve üç açıklıklı yapının moloz dolgu üzerine düzgün kesme taş kaplamalı duvarlarının kalınlığı 120-160 cm arasında değişmektedir. Günümüz camisinin duvarlarının alt kısmı, itikâf odası, çatıyı taşıyan sütunlar, mihrap ve minber ilk döneme aittir (Şekil 10). Duvarların alt kısmında, derz aralarında harç gözlenmezken, doğu cephesinde pencere üst hizasından, batı ve güney cephelerinde ise pencere alt hizasından itibaren duvarlar çimento esaslı malzeme ile derzlenmiştir. Yapının geçirdiği onarımlar sırasında duvar içlerinde ve derzlerde çimento bağlayıcı kullanıldığı anlaşılmaktadır. İç duvarlar yağlı boya ile boyanmış ve 110 cm yüksekliğinde ahşap lambri ile kaplanmıştır (Şekil 11).



Şekil 10. Giriş Kapısı (a), Mihrap ve Minber (b), 2019



Şekil 11. Dış Duvardaki Çimento Harç Uygulaması, 2022 (a), İç Duvarda Yağlı Boya ve Ahşap Lambri Kaplamalar (b), 2019

Pencere ve kapı kenarlarında, minberde düzgün kesilmiş taş bloklar kullanılmıştır. Pencerelelerde ayrıca geçme demir parmaklıklar bulunur. Günümüz camisinde pencereler PVC, giriş kapısı ise demir malzemeden yapılmıştır (Şekil 6,7,10).

Yapı içinde taşıyıcı olarak kullanılan dört adet 65 cm çapındaki mermer sütunların yükseklikleri 2.70 m, açıklıkları ise 3.40-4.90 m arasında değişmektedir. Güney duvarına paralel olarak iki sıra halinde üçer sivri kemer kullanılmıştır. Kemerler doğu ve batı duvarda mermer yastık ile duvar payelerine oturmaktadır. Son cemaat bölümünde de sivri kemerler kullanılmıştır. Yapıdaki kemerler birbirine metal gergi çubukları ile bağlanmıştır (Şekil 12).



Şekil 12. Harim Bölümü Devşirme Sütunlar, Sivri Kemerler ve Gergi Çubukları, 2019

Özgün çatıda kuzey-güney doğrultusunda 15-25 cm aralıklarla dizilen 20 cm çapındaki ahşap hezenlerin<sup>2</sup> üzeri hasır serilerek toprak ile kaplanmıştır. Çatı doğu ve batıya eğimlidir. Doğu ve batıda parapet duvarları bulunmaktadır. Günümüzde ise beşik çatı ile örtülmüş ve üzeri alüminyum trapez levha ile kaplanmıştır. Özgünde düz damlı olan son cemaat yerinin çatısı da tek yöne eğimli alüminyum trapez levha ile kaplanmıştır (Şekil 13). Tavanlar çıtalı ahşap kaplamadır.



Şekil 13. Caminin (a) ve Son Cemaat Yerinin (b) Sonradan Eklenen Çatıları, 2019

Yapının kuzey bölümüne kuzey sahnin genişliğinde betonarme kadınlar mahfili ve betonarme merdiven eklenmiştir. Kadınlar mahfilini taşımak amacıyla mevcut sütunların yanlarına ve duvar kenarlarına betonarme kolonlar yapılmıştır (Şekil 14).



Şekil 14. Ekleme Kadınlar Mahfili, 2019

### Fiziksel Durum ve Bozulmalar

Yapıda bozulma nedenleri uzun süreli doğal nedenlere bağlı bozulmalar ve insanların neden olduğu bozulmalar olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

#### Doğal nedenlere bağlı bozulmalar

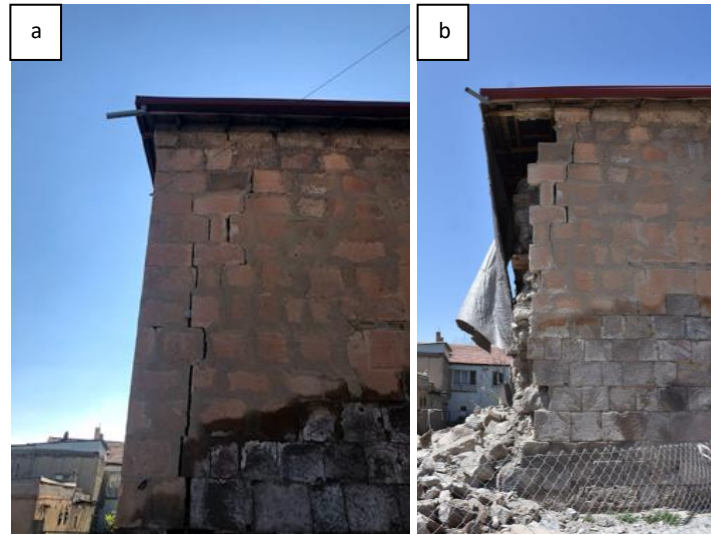
Doğal nedenlerden kaynaklı bozulmalar taş metal ve ahşap malzeme bozulmalarıdır.

<sup>2</sup>Belli aralıklarla yerleştirilen ve ahşap kiriş görevi gören ağaç gövdesi.

### ***Taş malzeme bozulmaları***

1943 yılında gerçekleştirilen tadilat sırasında, kaplama duvar ile beden duvarı arasında bağlayıcı eleman kullanılmaması ve muhtemelen yapılan yanlış uygulama sebebiyle, güney cephe duvarı dışbükey deformasyona uğramıştır. Güney cephesindeki duvarın doğu ve batı cephesindeki duvarlarla birleşim yerlerinde geniş çatlaklar oluşmuştur (Şekil 15). Yağış, yüzeysel sular ve nemlenme etkisiyle güney cephesinde bulunan duvarın dış yüzeyindeki kesme taş kaplamanın büyük bir bölümü yıkılmıştır. Çatının altında yer alan ve briketten imal edilmiş alın duvarı da taş duvarla birlikte yıkılmıştır (Şekil 2, 9). Yapının doğu ve batı cephelerinde de bombelenmeler ve yer yer derz kayıpları oluşmuştur (Şekil 16).

Yapının doğu cephesinde zemine yakın bölümlerde taşlarda renk değişimi, taş erimesi, çiçeklenme ve tuzlanma problemleri bulunmaktadır (Icomos, 2008). Bu problemler kısmi olarak yapının diğer cephelerinde de gözlenmektedir (Şekil 17, 18). Yapının genelinde derzlerde kullanılan harcın niteliğini yitirdiği ve yer yer derz kayıplarının olduğu görülmektedir. Yağmur ve kar sularının zeminden, çatıdan ve doğrudan cephe yüzeyine gelmesiyle taşlara nüfuz eden su ve nemin yoğunlaşması dolayısıyla oluşan fiziksel bozulmalar neticesinde taşlarda parça kayıpları oluşmuştur. Derzlere bilinçsiz yapılan çimentolu müdahaleler nedeniyle taş malzemelerin derzlerle yakın kısımlarında ayrışmalar gözlenmiştir (Şekil 19). Yapının özgün taş çörttenlerinden bir tanesi bulunmaktadır, diğer üç çörttenin zamanla yitirildiği anlaşılmaktadır (Şekil 7).



**Şekil 15.** Güney ve Doğu Cephelerinin Birleşim Yerinde Oluşan Çatlak, 2019 yılı (a), 2022 yılı (b)

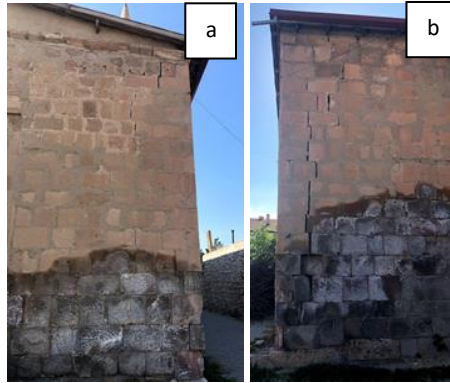


**Şekil 16.** Doğu Cephesindeki Duvarda Bozulmalar, 2022





Şekil 17. Kuzey Cephesindeki Duvarda Bozulmalar, 2022



Şekil 18. Taşlarda Oluşan Kalcı Renk Değişimi, Tuzlanma ve Çiçeklenme Güney Cephesi (a), Doğu Cephesi (b), 2019



Şekil 19. Taş Bozulmalarından Örnekler; soldan sağa Oyuklanma (Alveol) Oluşumu, Ayrışma, Renk Değişimi ve Ayrışma, Tuzlanma ve Ayrışma, 2019

#### ***Ahşap malzeme bozulmaları***

Ahşap hezenlerde sehim ve çürümeler oluşmuştur. Tavan kaplamalarında ve itikâf odasının kapısında küflenme gözlenmiştir. Ahşap pencere doğramaları günümüze ulaşmamıştır.

#### ***Metal malzeme bozulmaları***

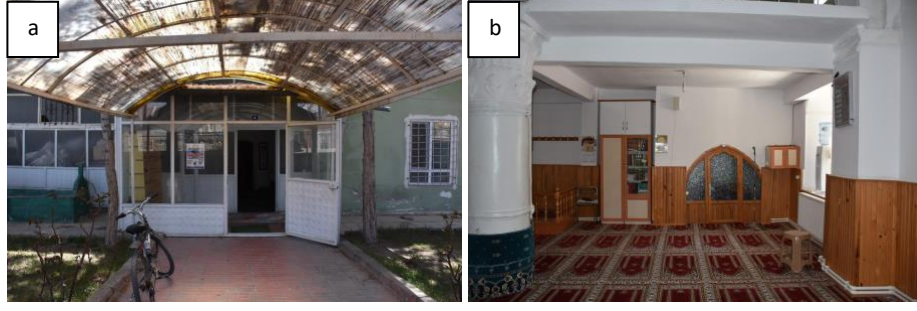
Pencerelerdeki demir parmaklıkların, avlu kapılarının, bina demir kapılarının ve bahçe duvarı üzerindeki demir korkulukların yüzeylerinde korozyon oluşmuştur. Pencere önlerinde bulunan demir parmaklıklarda eğilme, bükülme ve paslanma gözlenmektedir (Şekil 6, 7,11).

#### ***İnsanların neden olduğu bozulmalar***

İnsanların neden olduğu bozulmalar; ekleme, kaldırma ve değiştirme başlıkları altında incelenmiştir.

#### ***Ekleme***

Yapıya sonradan betonarme taşıyıcı kadınlar mahfili eklenmiştir. Betonarme döşeme özgün sütun ve kemerlere birleşik olarak yapılmış, kolonlar ise sütunlara birleştirilerek konumlandırılmıştır. Kadınlar mahfiline ulaşmak amacıyla betonarme merdiven eklenmiştir. Merdiven ve döşemenin kenarlarına demir korkuluklar yapılmıştır (Şekil 14). Caminin giriş bölümüne demir doğramalı rüzgârlık mahalli eklenmiştir (Şekil 20). Son cemaat yerinde, kemerlerin arasına tuğla duvarlar örülerek kemer boşlukları kapatılmıştır.



Şekil 20. Demir Doğramalı Rüzgârlık (a), İtikâf Odasının Kapısı (b), 2019

Özgün yapının kuzey duvarı ile 1975 yılında eklenen son cemaat yerinin duvarları birbirinden ayrılarak dilatasyon derzine benzer şekilde boşluk oluşmuştur. Bu durumun yapıya herhangi bir olumsuz etkisinin olmaması ile birlikte, bu ayrılmanın çatıda da devam etmesi sebebiyle iki yapının birleşim yerinden yapı içine önemli miktarda su girmektedir. Sonradan eklenen minare ile yapının arasında boşluk olması ve bu boşlukların uygun bir şekilde yalıtılmaması sebebiyle, minare ile yapı arasında da su girme sorunu görülmektedir (Şekil 21).

Son cemaat mahallinin doğu bölümündeki kemer tuğla duvarla kapatılarak kazan dairesi mekânı oluşturulmuştur. Avluya betonarme taşıyıcı ve tuğla duvardan tuvalet ve abdesthane birimi yapılmıştır. Yapının harim bölümünün batı kısmında PVC doğrama ile oda yapılmıştır (Şekil 3,11,14). Caminin iç duvarlarına yağlı boya ve ahşap lambri kaplama yapılmıştır. Isınma amaçlı radyatörler ve çeşitli tesisat boruları yapılmıştır (Şekil 20-b).



Şekil 21. Özgün Yapı ile Son Cemaat Bölümü Arasında Oluşan Derz (a), (b), Minare ile Yapı Arasında Oluşan Boşluklar (c), 2019

### **Kaldırma**

Yapıdaki kemerler birbirine gergi çubukları ile bağlanmıştır. Gergi çubuklarının tamamı kare kesitli çelik profillerden yapılmış olup özgün değildir. Son cemaat mahallindeki kemer boşluklarının tuğla duvar ile kapatıldığı ve metal gergi çubuklarının üzengi noktasının üzerinde bir noktadan kemerlere bağlandığı görülmektedir (Şekil 22). Giriş (kuzey) cephesinde ise kemer aralarının kapatılması sırasında gergi çubuklarının kaldırıldığı düşünülmektedir (Şekil 17). Ahşap pencere doğramaları günümüze ulaşmamıştır. Bu doğramaların onarımlar sırasında kaldırılarak yerine PVC doğramaların yapıldığı düşünülmektedir. Avlu kapısı günümüze ulaşmamıştır.



Şekil 22. Son Cemaat Bölümünde, Doğu (a) ve Batıda (b) Kapatılan Duvarlar ve Gergi Çubukları, 2020

### **Değiştirme**

Yapının özgün çatısı alüminyum trapez levha örtülü beşik çatı ile değiştirilmiştir. Son cemaat mahallinin düz çatısı da benzer şekilde tek yöne eğimli çatı ile kapatılarak üzeri alüminyum trapez levha ile örtülmüştür (Şekil 13). Özgününde ahşap olan yapının giriş kapısı metal kapı ile değiştirilmiştir (Şekil 10). Son cemaat mahalli kalorifer odası ve imam odası olarak değiştirilmiştir (Şekil 22).

### **Restitüsyon Analizi**

Bilimsel verilere dayanarak yapılan restitüsyon çalışmasında, öncelikle yapının değişikliğe uğramış, deforme olmuş yönleri ve fiziksel değişikliklerin tespiti yapılmıştır. Daha sonra değişen ve bozulan mekân ve elemanlarının özgün durumunun ortaya çıkarılması için yararlanılan kaynaklar belirlenmiştir (Şekil 23). Yapıda izi olan veya tamamen yok olmuş yapı elemanlarının özgün halleri ise karşılaştırmalı çalışmadan elde edilen bilgiler doğrultusunda saptanmıştır. Bu çalışmalardan ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgi ve verilere dayanarak Sinan Bey Camii'nin özgün halinin belirlendiği restitüsyon çizimleri hazırlanmıştır (Şekil 24, 25).

Restitüsyon çalışması yapılırken kullanılan kaynaklar ve bu kaynaklardan hangi konularda yararlandığı aşağıda sıralanmaktadır (Şekil 23):

1-Yapıdaki iz ve örneklerden gelen kesin bilgiler (taş çörten, düz dam çatı örtüsü)

1a-Varlığı kesinlikle bilinenler, belgeleme çalışması sırasında varlığı kesin olarak belirlenerek tespit edilenler

1b- Yapıda izi olan, boyutu, malzemesi ve detayı yapıdaki diğer örnekler yardımıyla bilinenler

1c- Yapıda izi olmayan fakat bütün özellikleri yapıdaki diğer örnekler yardımıyla bilinenler; yapıda çeşitli nedenlerle bir kısmı ya da tamamı yok olan çeşitli yapı elemanlarının, yapıda bulunan örneklerle karşılaştırılması sonucu bilinenler

2-Karşılaştırmalı çalışmadan gelen bilgiler (çatı örtüsü, ahşap tavanlı plan düzeni, ahşap pencereler, ahşap kapı)

2a-Yapıda izi bulunan, boyutu ve malzemesi karşılaştırmalı çalışmadan gelen bilgiler ile bilinenler

2b-Yapıda herhangi bir izi bulunmayan, tamamıyla karşılaştırmalı çalışmadan gelen bilgiler ile bilinenler

3- Yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler (ahşap minare)

4- Mimari gereklilik nedeniyle olması gerekenler; yapıda mimari özellikleri nedeniyle mutlaka bulunması gereken öğelerdir.

Bu kaynaklar yardımıyla yapının restitüsyon analizi yapılmıştır (Şekil 24, 25). Restitüsyon çalışmasında kullanılan kaynaklar farklı güvenilirlik derecelerine sahiptir. Aşağıda sıralanan bu derecelendirmeler yapı malzemelerine ve elemanlarına yapılacak müdahale kararlarına baz teşkil etmektedir:

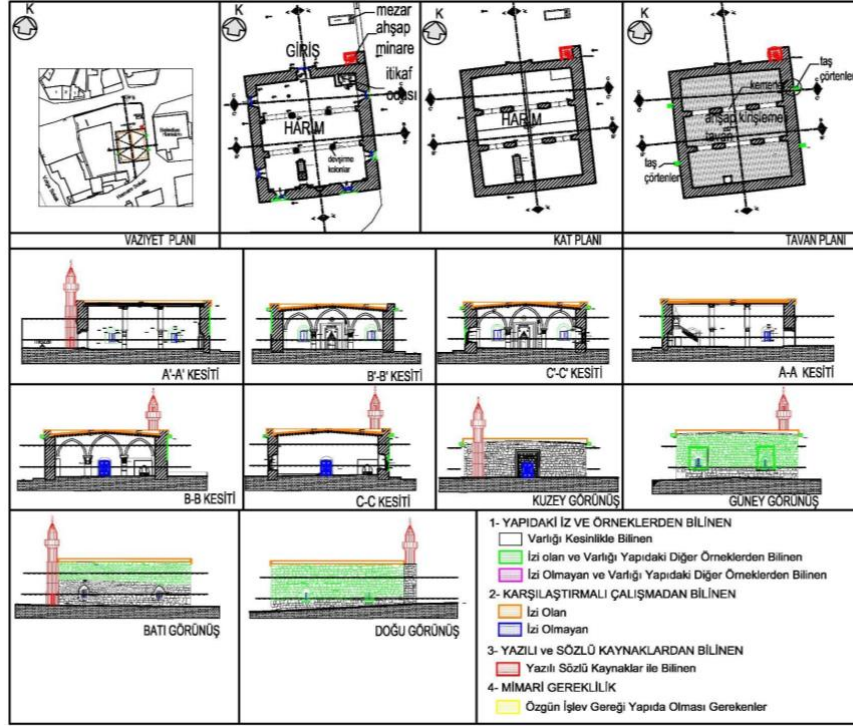
1- Birinci derecede güvenilir kaynaklar; grafik belgeleme çalışmaları sırasında varlığı kesin olarak belirlenerek tespit edilenler,



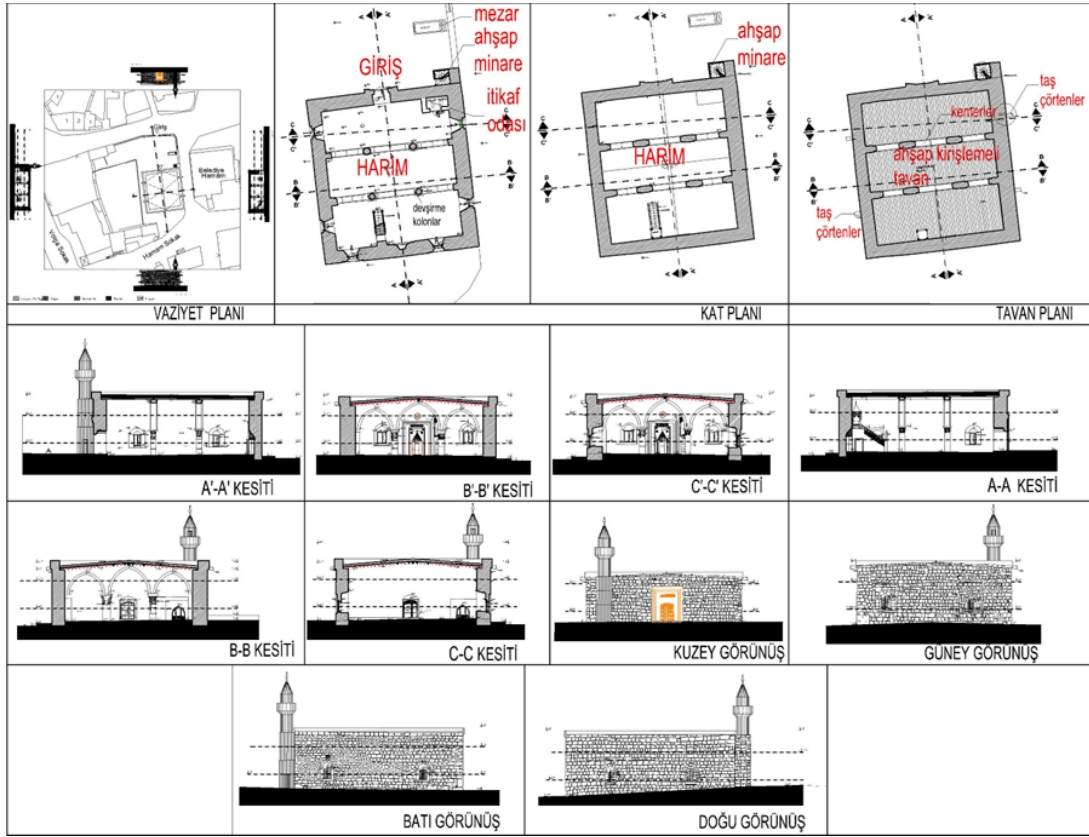
2- İkinci derecede güvenilir kaynaklar; yapıda izi olan veya olmayan ve varlığı, yeri, boyutu ve malzemesi yapıdaki diğer örneklerden bilinenlerdir.

3- Üçüncü derece güvenilir kaynaklar; yazılı ve sözlü kaynaklar ile bilinenler, yapıda izi olan veya olmayan ve karşılaştırmalı çalışmadan gelen bilgiler ile özgün işlev gereği yapıda olması gerekenlerdir.

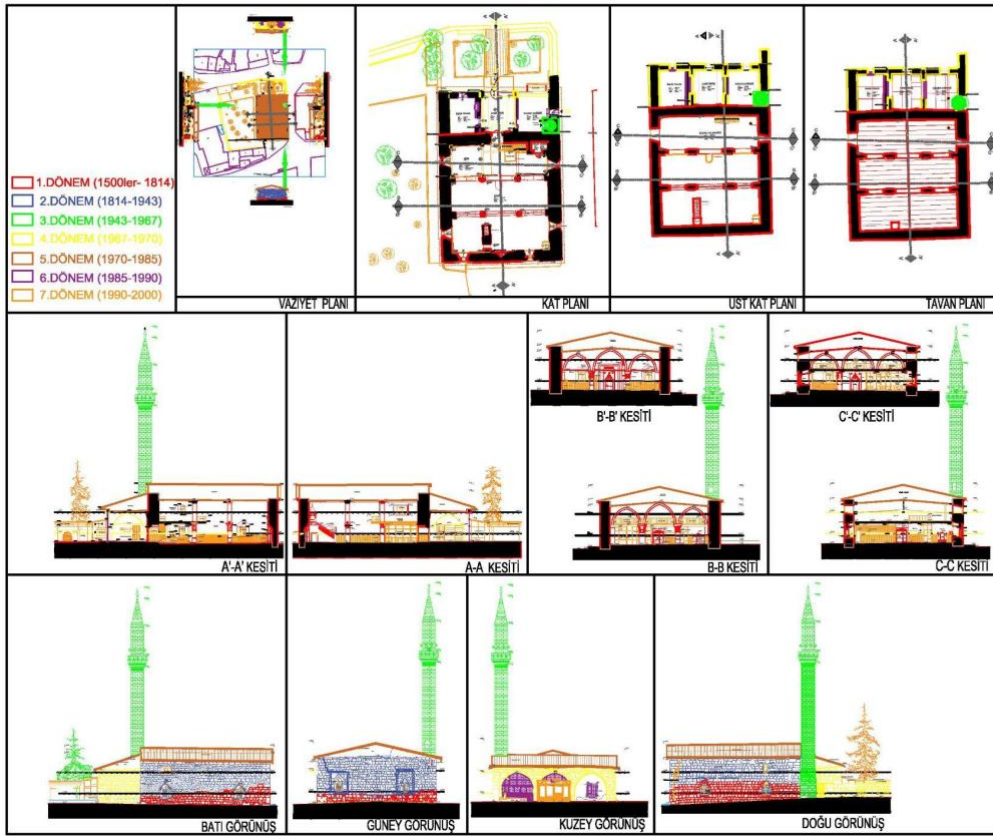
16. yüzyıla ait Sinanbey Camii farklı dönem eklerine sahiptir. Yapı günümüze ulaşana kadar ekleme ve değişimlere maruz kalmıştır. Yapıdaki onarım kitabelerinden, sözlü kaynaklardan tespit edilen bu dönemler; 1. dönem (1500-1814), 2. dönem (1814-1943), 3. dönem (1943-1967), 4. dönem (1967-1970), 5. dönem (1970-1985), 6. dönem (1985-1990) ve 7. dönem (1990-2000)'dir (Şekil 25).



Şekil 23. Restitüsyonda Kaynak Kullanımı Çizimleri



Şekil 24. Sinanbey Camii 16. yüzyıla Ait Restitüsyon Çizimleri



Şekil 25. Sinanbey Camii Dönem Restitüsyon Çizimleri

## Karşılaştırmalı Çalışma

Vakfiyesi, 16. yüzyıl tahrir defterleri ve mimari özellikleri bakımından 16. yüzyıl başlarına tarihlendirilen Kemerhisar Sinanbey Cami, planı bakımından kible duvarına paralel üç sahnalı, ahşap tavanlı camiler grubunda yer almaktadır (Ekiz, 2019).

Kentte Karamanoğulları Döneminden; Şahin Ali Mescidi, Darüzzikir Mescidi, İlyas Ağa Mescidi (günümüzde özgün özelliklerini yitirmiştir), Hanım Cami, Burhan Mescidi, Eskiciler Mescidi, Osmanlı Döneminden; Murat Paşa Cami, Fesleğen Cami, Esenbey Mescidi, Kığılı Cami, Hüsamettin Ağa Cami, Kible Mescidi, Kesikbaş Cami minaresi, Geç Osmanlı Döneminden; Dutlu Cami, Sürmeli Cami, Dörtayak Cami, Kemal-i Ümmü Mescidi, Sıralı Mescidi, Torbalı Cami minaresi, Rahmaniye Cami, Cullaz Mescidi günümüze ulaşmıştır (Efe Yavaşcan, 2019). İldeki ahşap tavanlı camiler Halit Çal (2000)'a ait çalışmada incelenerek tablo oluşturulmuştur (Tablo 2).

Niğde'de bulunan 12 ahşap tavanlı camiden beşi kible duvarına paralel uzanan sahnalara sahiptir. Hacı Dursun (Afife Hanım) (1452 ), Burhan (1473 ), Şahin Ali (15. yy), Cullaz (15. yy), Sır Ali (15. yy) camileri kible duvarına paralel ikişer sahına sahip olmaları ile Sinanbey Cami'den farklılaşmaktadır. Dört camide ortada iki taşıyıcı ve üç kemer gözü vardır. Sadece Burhan Mescidi'nde bir taşıyıcı, iki kemer gözü bulunmaktadır. Camilerin tamamı 15. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmeleri bakımından Kemerhisar Sinanbey Cami ile yakın (16.yy) dönemde yapılmışlardır (Ekiz, 2019). Camiler yaklaşık aynı ölçülerdedir (Tablo, 2). İçlerinde Kemerhisar Sinanbey Cami hem sahnın düzenlemesi hem de boyut olarak en büyüğü (13,63x15.09=205,67m<sup>2</sup>) olma özelliği taşımaktadır.

Çevre illerde özgün olduğu düşünülen 15. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen çok sayıda ahşap tavanlı cami bulunmaktadır. Bunlar arasında Karaman Akçaşehir Köyü Cami 18.90 x 20.40 m'lik ölçüsüyle büyük bir yapıdır. Harimi, mihraba koşut dört sahnaya bölünmüştür. Kazımkarabekir Tacı Cami ise 8.50x12.50 m ölçüleri ile Niğde örneklerine benzemektedir. Fakat burada mekan mihraba dik üç sahnaya bölünmüştür (Ekiz, 2019), (Tablo 2). Kentte daha ileriki zamanlarda inşa edilen ve günümüze ulaşan Dutlu Cami ve Sürmeli Cami de iki kemerli, mihraba paralel planlarıyla, taş mihraplarıyla ve özgündeki çatı örtüleri ile ildeki ahşap tavanlı camilerle benzer özellikler gösterdiği okunmaktadır (Şekil 26).



Şekil 26. Dutlu Cami ve Mihrabı (solda), Sürmeli Cami ve Mihrabı (sağda), (Efe Yavaşcan, 2019).

Taşıyıcı olarak antik yapılardan devşirme mermer sütunlar ve sütun başlıkları kullanılan Kemerhisar Sinanbey Cami özelliklerine benzer olarak Niğde'de Afife Hanım (Hacı Dursun) Camisi, Darüzzikir Mescidi, Şahin Ali (Ak Minare-Şah) Mescidi, Niğde Cullaz Mescidi ve Niğde Sır Ali Mescidi taşıyıcı ayaklarında ve başlıklarında da devşirme malzemenin kullanıldığı görülmektedir. Niğde'deki enlemesine ya da boylamasına sahnalı ahşap tavanlı camilerde kemerler üzerinde, ahşap kirişlerin yan yana sıralandığı, kirişlerin üzerine hasır ya da ahşap yerleştirildiği, bunun da üzerine 0.15-0.20 m kalınlığında sıkıştırılmış kil ile örtülerek düz dam denilen çatı örtü sistemine sahip olduğu görülmektedir. Niğde Eskiciler, Burhan ve Esen Bey mescitlerinde bu düzen açıkça görülmektedir (Ekiz, 2019; Çal, 2000). Kemerhisar Sinanbey Cami'nin de özgününde benzer biçimde ahşap kirişli düz dam örtü sistemine sahip olduğu karşılaştırmalı çalışmadan tespit edilmiştir. Çatı doğu ve batıya eğilidir. Doğu ve batıda toprağın akmasını engelleyen parapet duvarlarında her cephede ikişer taş çörten bulunmaktadır. Bu örtü sistemi alttan ve üstten kaplamalar yapılmakla birlikte büyük ölçüde günümüze kadar korunmuştur. İncelenen yapıların da taş çörtlenlere sahip oldukları tespit edilmiştir. Sinanbey Cami'nin de batısında özgün bir taş çörtteni günümüze ulaşmıştır.

İncelenen yapıların sadece üçünde son cemaat mahali bulunmaktadır. Sinanbey Cami'nin de son cemaat mahallinin eklemeye olduğu, özgün durumunda yer almadığı yapıdaki izlerden anlaşılmaktadır. Sinanbey Cami'nin mihrabı 15. ve 16. yüzyıllardaki Niğde ili camilerindeki mihraplarla benzer özellikler taşımaktadır (Ekiz, 2019). İncelenen yapıların cepheleri yalındır. Rahmaniye Cami, Dörtayak Cami, Kemal-i Ümmü



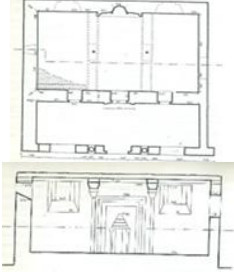

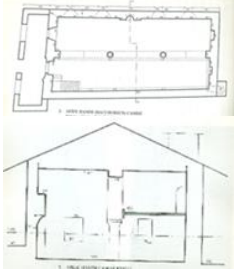

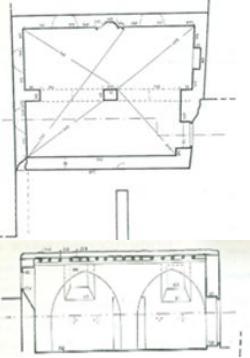

Mescidi'nde özenli kesme taş işçiliği görülürken, diğerlerinin cephelerinde moloz taş örgü hâkimdir. Sinanbey Cami'nin tüm cephelerinin kesme taş olduğu görülmektedir. İncelenen camilerin pencere biçimleri dikdörtgen ve sade olup kemerli düzene Rahmaniye Camisi'nde rastlansa da Sinanbey Cami'nin pencere düzenindeki kemer biçimlenişinin farklı olduğu görülmektedir. Yapıdaki izlerden, sözlü kaynaklardan ve sanat tarihi çalışmalarından doğuda pencere kemerine kadar olan duvarların özgün olduğu düşünülmektedir (Ekiz, 2019).

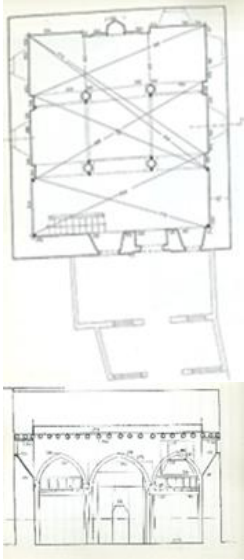

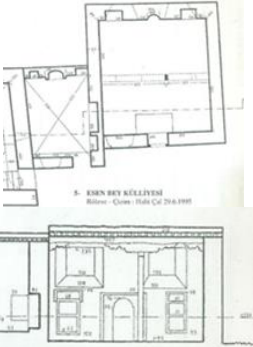

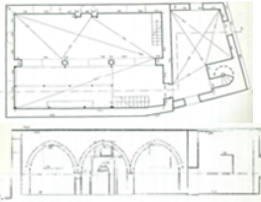

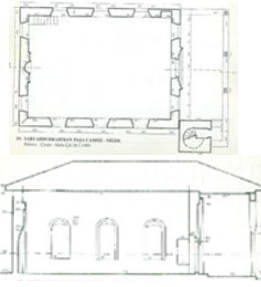

Yapıda Arapça ve Türkçe olarak yazılmış toplam beş kitabe bulunmaktadır ve bu kitabeler yapının geçirdiği onarımlarla alakalıdır (Şekil 27). Bu kitabeler sanat tarihi çalışmasında incelenmiştir (Ekiz, 2019). Sanat tarihi çalışmalarına göre, en erken tarihli kitabe caminin minaresinin doğu cephesinde pabuçluk kısmında yer almaktadır. İki çark-ı felek motifi arasında yer alan yazıtta 1108 H./1696/7 M. rakamı okunur. Olasılıkla bir onarım kitabesi olan bu taş blok üzerinde yer alan yazıtın özgün yeri bilinmemekle birlikte minarenin 1967 yılında inşası sırasında buraya yerleştirilmiştir. Bu kitabe caminin 17. yüzyıl sonlarında onarımına ilişkin olmalıdır. Caminin harim kapısı üzerinde, yan yana yerleştirilmiş iki ayrı Arapça kitabe bulunmaktadır. Bu kitabelerden doğu taraftaki üç sıra sülüs hatla yazılmış olup en üst satırında 1230H./1814 M. tarihini içermektedir. Kitabe metninde “*Amr başa el mescid el mübarek Muhammed Efendi ve Seyid İbrahim ve Sinan sahibul hayır*” ibaresi geçmektedir. Bu kitabe 19. yüzyıl başlarında caminin bir onarım geçirdiğini göstermektedir. Caminin batı duvarının kuzey penceresinin kemerinin üst kısmında, iki satırlık “IT-A 6-11-943” yazıtı görülmektedir. Bu yazıt, çevredeki yaşlı halkın da belirttiği üzere caminin duvarlarının üst kısmının onarımıyla alakalıdır. Mimari izlerden de açıkça görüldüğü üzere caminin duvarlarının alt kısmıyla üst kısmı arasında hem taş cinsi hem de örgü tekniği bakımından farklılık görülmektedir. Bu izler caminin duvarlarının üst kısmının bir onarım sonucu yeniden yapılmış olduğunu göstermektedir. Belirtilen kitabenin de yeni yapılan duvarın üzerinde yer alması bu kapsamlı onarımın 1943 yılında yapıldığını belgelemektedir. Yazıtta yer alan harfler ise olasılıkla duvarları yapan ustaların isimlerinin kısaltmasıdır. Bu onarım sırasında caminin hacmi ve iç düzenlemesi aynen korunmuştur. Mimari izlerden 1943 yılı onarımı sırasında batı ve güney duvarlarının pencere alt seviyesinin üstünün, doğu duvarının pencere kemerlerinin üstünde kalan kısmının ve dolayısıyla çatının tamamen yeniden yapıldığını göstermektedir. Kapının bulunduğu kuzey duvar ise çatı seviyesine kadar büyük ölçüde korunmuştur. Mimari kalıntılardan pencerelerin, batı cephedekilere benzer biçimde özgününde sivri kemerli oldukları anlaşılmaktadır. Minarenin kaidesinin batı cephesindeki giriş kapısı üzerinde “1967” tarihi okunur. Çevrede yaşayan halkın da belirttiği üzere bu tarih minarenin yapım tarihidir. Minare yapılmadan önce minarenin yerinde ahşap merdivenlerle çıkılan küçük bir ahşap minarenin olduğu yine caminin cemaati tarafından belirtilmektedir. Aynı zamanda karşılaştırmalı çalışmadan da anlaşılmaktadır. Çevredeki halkın belirttiğine göre 1975 yılında caminin kuzey cephesine üç bölümlü son cemaat yeri eklenmiştir. Son cemaat yerinin örtüsünde güney-kuzey doğrultusunda uzanan 20 cm çapındaki ahşap hezenler üstünde hasır örtü onun üzerinde sıkıştırılmış toprak tabakası kullanılmıştır. Tavanlar içten kaplanmış olmasına karşın büyük ölçüde özgün örtü korunmuştur. 1985 yılındaki onarım sırasında caminin çatısının orta bölümü 2.20 m kadar yükseltilerek çatının üzeri doğu ve batıya eğimli alüminyum sac ile kaplanmıştır. Aynı onarım sırasında yine düz damlı olan son cemaat yerinin üzeri de 2 m kadar yükseltilerek kuzeye eğimli alüminyum sac kaplama ile örtülmüştür. 1990 yılındaki onarım sırasında yapının hariminin kuzey bölümüne, kuzey sahnı kaplayacak genişlikte, betonarme asma kat bir kadınlar mahfili eklenmiştir. Kadınlar mahfilinin yapılması sırasında, caminin doğu ve batı duvarında mahfil katına doğu ve batı yönünde iki pencere eklenmiştir. Son cemaat yerini oluşturan kemerlerin içi duvarla örülerek kazan dairesi ve imam odası oluşturulmuştur. Yeni örülen duvarların betonu üzerinde yazan tarih yazılarına göre bu onarımlar 2000 yılında olmuştur. Bu onarım sırasında kalorifer dairesine giriş için minareye bitişik, sokağa açılan küçük bir kapı eklenmiştir. Kalorifer sisteminin kurulmasıyla birlikte caminin içine kalorifer boruları ve radyatörler eklenmiştir (Ekiz, 2019).



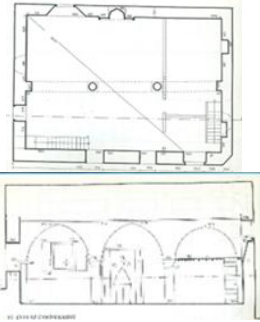


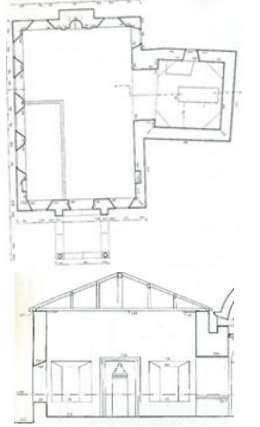
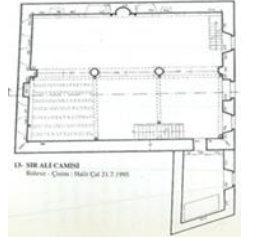

Şekil 27. Camide günümüze ulaşan kitabe ve yazıtlar (Ekiz, 2019).

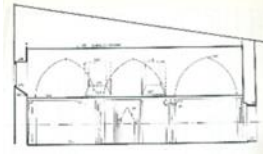
**Tablo 2.** Karşılaştırmalı Çalışma- İlerdeki Ahşap Tavanlı Camiler ve Özellikleri (Çal, 2000; Url-1, 2023)

YAPININ ADI	PLAN TİPİ	PLANI VE KESİTİ	FOTOĞRAFLARI	İÇ ÖLÇÜ VE ALAN	KAT YÜK. DUVAR KALIN.	SON CEMAAT YERİ
<b>Eskiciler Mescidi</b>	Enine dikdörtgen planlı, mihraba koşut iki sahnalı			5.90x9.96= 58.76m <sup>2</sup>	H:4.73 95	Var
<b>Hanım Cami</b>	Enine dikdörtgen planlı, mihraba koşut iki sahnalı			7.28x15.13= 110.65 m <sup>2</sup>	H:4.58 80	-
<b>Burhan Mescidi</b>	Enine dikdörtgen planlı, mihraba koşut iki sahnalı			6.37x8.57= 54.59m <sup>2</sup>	H:3.60 68	-

<b>Darülcikiri Mescidi</b>	Enine dikdörtgen planlı, iki ahşap taşıyıcı			7.72x8. .55= 66m2	H:4.75 87	-
<b>Esenbey Mescidi</b>	Kareye yakın, mihraba dik dikdörtgen planlı, tek ahşap taşıyıcı			5.56x8. .72= 48.48m 2	H:3.82 70	-
<b>Şahin Ali Mescidi</b>	Enine dikdörtgen planlı, mihraba köşut iki sahnalı			7.32x11 .21= 82.05m	H:4.44 70	-
<b>Rahmaniye Cami</b>	Mihraba dik, dikdörtgen planlı taşıyıcı yok.			7.94x10 .86= 86.23m 2	H:5.45 70	Var

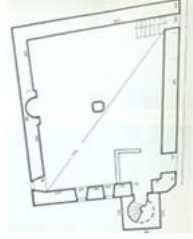


<b>Cullaz Mescidi</b>	Enine dikdörtgen planlı, mihraba koşut iki sahlı			8.29x11.95= 99.06m <sup>2</sup>	H:4.49 75	-
<b>Dörtayak Cami</b>	Kareye yakın mihraba dik, dikdörtgen planlı, taşıyıcısız			10.95x11.76= 128.77 m <sup>2</sup>	H:4.87 80	Var
<b>Kemal Ümmü Mescidi</b>	Mihraba dik, dikdörtgen planlı taşıyıcısız			7.62x11.70= 89.15m <sup>2</sup>	H:5.49 70	-
<b>Sır Ali Mescidi</b>	Enine dikdörtgen planı, mihraba koşut iki sahlı			7.92x11.16= 88.39m <sup>2</sup>	H:5.15 72	-



**Fesleğen  
Cami**

Düzgün  
olmayan  
dikdörtgen  
planlı, tek  
beton  
taşıyıcılı



7.40x8.  
72=  
64.53

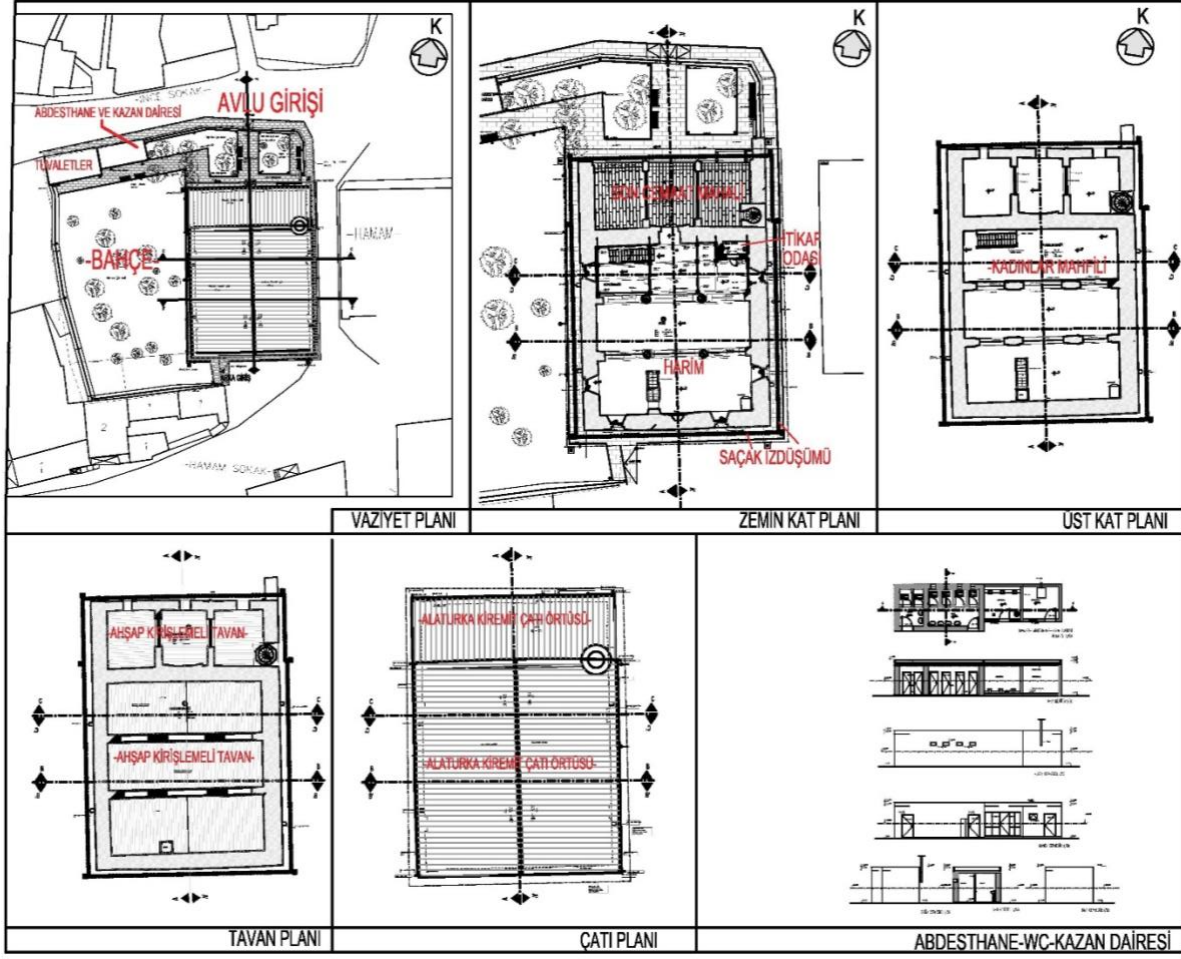
H:?  
82

-

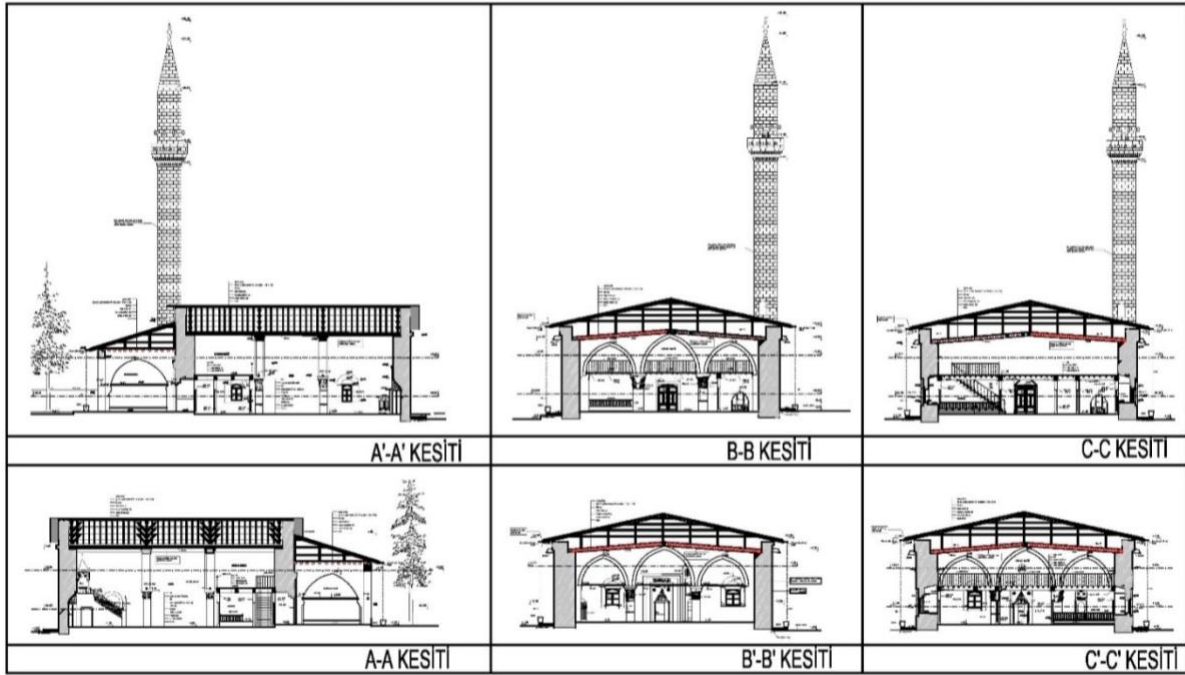
### Restorasyon Yaklaşımı ve Önerisi

Analiz, değerlendirme ve sentez çalışmaları sonucunda yapının yok olmasının önüne geçmek, işlevinin devam etmesini sağlamak ve bu yolla sürdürülebilir korunmasını sağlamak için uygulanabilir bir restorasyon çalışması elde edilmiştir. Yapıldığı tarihten güney duvarının yıkıldığı 2022 yılına kadar işlevini sürdüren Sinanbey Cami, bölgede 16. yüzyıla ait tek cami örneğidir. Caminin; Kemerhisar'ın ilk camisi olması, bulunduğu mahalleye (Cami Mahallesi'ne) dini işlevi ile hizmet etmesi, bölgede yaşayanların hafızalarına yer eden, alıştıkları ve ihtiyacı olan kimlikte bir işleve sahip olması ve bölgenin kültür ve turizm açısından tanıtımına katkı sağlaması nedenleriyle 'Cami' işlevini devam ettirmesi önem taşımaktadır.

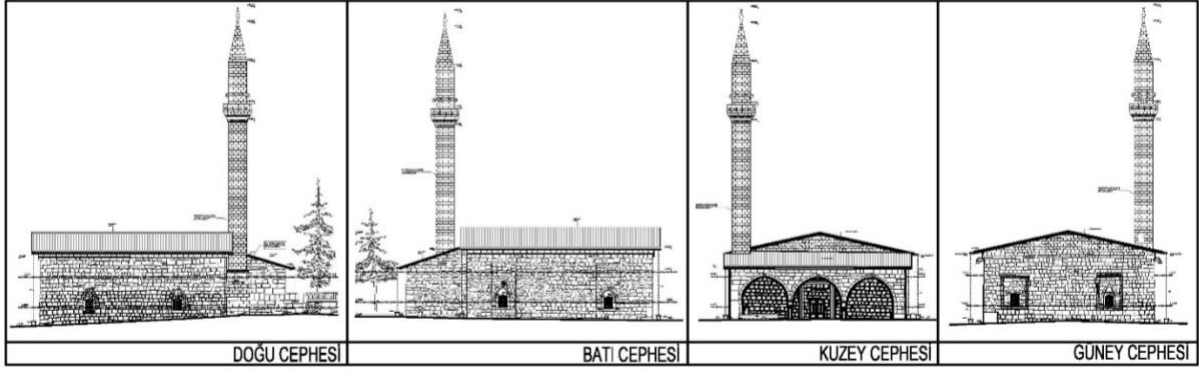
Yapının yaşadığı farklı dönemlerdeki eklerin (3. döneme ait minare, 4. döneme ait son cemaat mahal, 5. döneme ait kadınlar mahfili, tuvaletler, abdesthane, özgün olmayan çelik gergilerin) o dönemin yaşamının ve yapım tekniklerinin kaybedilmemesi ve yapının ihtiyaçlarının sağlanabilmesi için korunması gerekmektedir. Yapıdaki niteliksiz eklerin (giriş saçağı, rüzgârlık, son cemaat mahalindeki kemer aralarını örten duvar ve camekanlar, son cemaat mahalini bölen duvarlar, harimin giriş kapısındaki demir kapı, yapının doğu duvarındaki minarenin yanındaki ekleme demir kapı, betonarme ekler, PVC pencereler, kadınlar mahfiline çıkan merdiven ve korkuluğu, PVC doğramalı duvarlar, müezzin sekisi, ahşap dolaplar, duvarlardaki lambri kaplamalar, radyatörler, tavandaki ahşap rabitaların) kaldırılması, tarihi ve nitelikli eklerin korunması ve işlev gereği yapıda korunması gereken ekler ile bir bütün olarak korunması ve yaşatılması amaçlanmıştır. Bu amaçla fiziksel müdahaleler tanımlanmış ve yapının restorasyon çizimleri yapılmıştır (Şekil 28).



Şekil 28. Sinanbey Camii Restorasyon Projesi







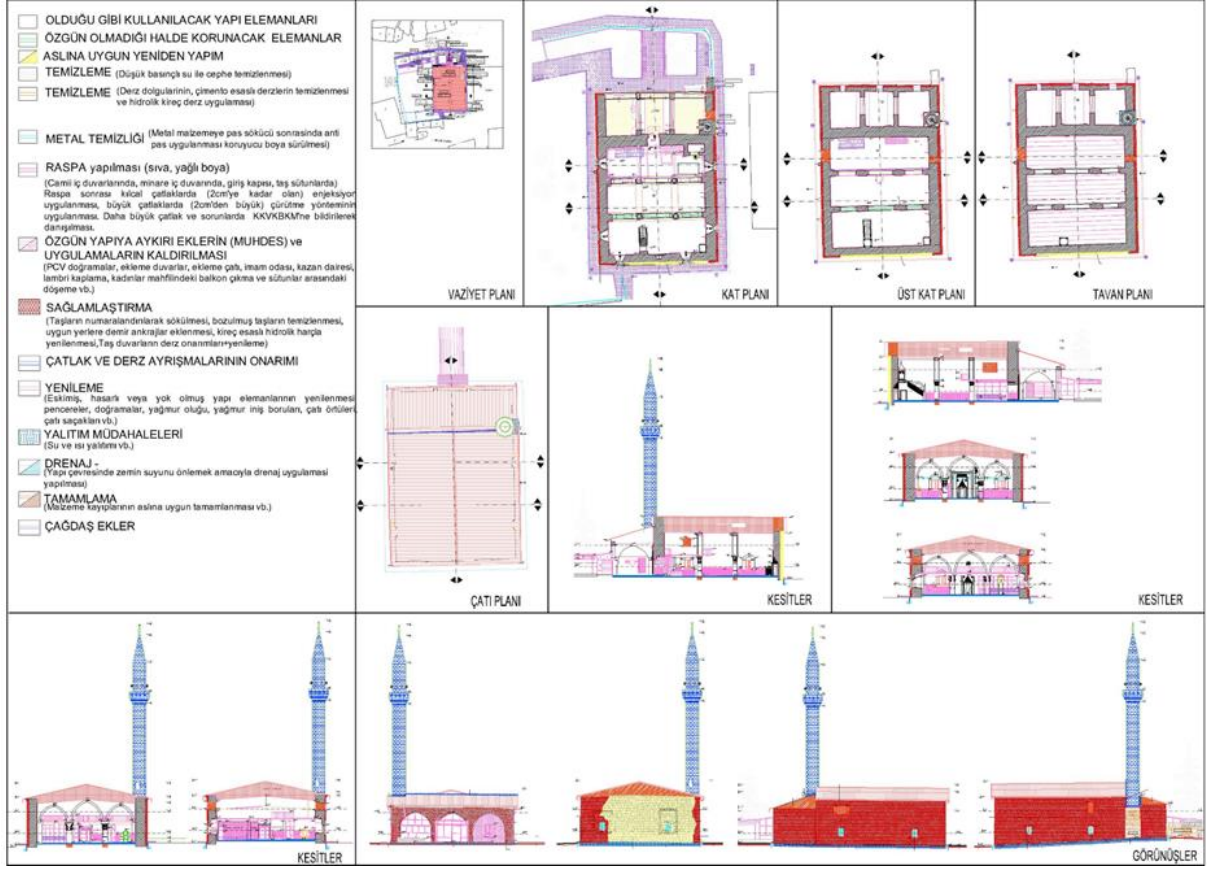
**Şekil 28.** Sinanbey Cami Restorasyon Projesi

Sinanbey Cami'nin restorasyon yaklaşımı, korumaya ve yaşatmaya yöneliktir. Bu yaklaşımla;

- Restitüsyon çalışmasından yararlanılarak biçimi, boyutu ve malzemesi belli olan yerler (çörtler, ahşap giriş kapısı, ahşap pencereler, duvarlar) özgüne uygun bir biçimde tamamlanacaktır.
- Dönem ekleri (minare ve son cemaat mahali) korunacak, diğer ekler (kadınlar mahfili, müezzin sekisi, çatı, abdesthane ve tuvaletler) ise yapının işlevi gereği yenilenerek kullanılacaktır.
- Günümüz teknolojik özelliklerini içeren ısıtma sistemi, kazan dairesi, çevre düzenlemesi, teknik alt yapı ve tesisat sistemi gibi çağdaş ekler yapının taşıyıcı sistemine ve özgün malzemelerine zarar vermeden eklenecektir.

### **Müdahale Önerileri**

Caminin işlevini sürdürürken özgün halinin korunması, gereksinimler ve günümüz yaşam koşullarının konforunu sağlamaya dönük yeni eklerinin en az düzeyde tutularak sürdürülebilirliği hedeflenmiştir. Bu amaçla, yapının içine eklenen kazan dairesi gibi eklerin yapıdan uzaklaştırılarak avluda çözümlenmesi, betonarme kolon ve döşemelerin kaldırılarak yerine ahşap malzemedeki kadınlar mahfili ve merdiven yapılması, son cemaat mahallinin kapatılan kemerlerinin açılarak camiye hizmet etmesi, ısıtma sisteminin kurulması, çevre düzenlemesinin yapılması ve böylelikle özgün planına dönüştürülmesi; yaşatılarak korunması amaçlanmıştır. Sinanbey Cami restorasyonunda uygulanacak müdahale yöntem ve teknikleri temizleme, sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme, çağdaş donanım ve ekler, özgün olmadığı halde korunacak elemanlar başlıkları altında aşağıda açıklanmıştır (Şekil 29).



Şekil 29. Sinanbey Camii Müdahale Analizleri

### Temizleme

- Yapının tüm dış duvarlarında bulunan bozulmuş derzler ile çimento esaslı harç sıvalar temizlenerek, açığa çıkan derz boşluklarına hidrolik kireç katkılı harç ile derzleme yapılacaktır.
- Yapının dış duvarındaki kirlenmelerin büyüklüğü ve derinliği onarım sırasında tespit edilerek düşük basınçlı su ile temizlenecektir.
- Yapının iç duvarlarında ve yapıya bitişik mezar yapısında bulunan boya ve sıva müdahaleleri raspanarak temizlenecek, yerine hidrolik kireç sıva uygulanacaktır.
- Metal ve ahşap elemanlar temizlenerek üzerine koruyucu uygulanacaktır.
- Yapıya sonradan eklenen betonarme imalatlar, tuğla duvarlar, ahşap lambri kaplamalar, radyatörler, tesisat boruları, polikarbon çatı levhası ve demir doğramalı rüzgârlık mahali kaldırılacaktır.

### Sağlamlaştırma

- Zemin döşemesi kaldırılarak temelde, sütun aralarında ve temel duvarlarında eksik elemanlar varsa statik analizler doğrultusunda kurul onayı ile tamamlanacak ve sağlamlaştırma yapılacaktır.
- Dışa doğru bombelenme oluşan bütün dış duvarlar numaralandırılarak sökülecek, mevcut duvara enjeksiyon uygulaması yapılacak, bozulmuş taşlar yenilenecek, dış ve iç cidar arasına demir ankrajlar eklenip kireç esaslı hidrolik harçla yeniden inşa edilecektir.
- Çatı birleşim yerlerindeki derzler hidrolik kireç harcı ile doldurularak üzerine sürme yalıtım ve yaka sacı uygulanacaktır.

### Bütünleme

- Yapıya bitişik mezar yapısındaki mevcut betonarme elemanlar kaldırılacak, özgün taş duvarlar korunarak eksik malzemeler özgüne uygun tamamlanacaktır.

### Yenileme

- Güney cephesinde yıkılan duvar aslına uygun olarak yeniden yapılacaktır.
- Duvarda, temellerde ve zeminde oluşan nem sorunu çözmek için dış kot seviyesi düşürülerek yüzeysel suların duvara nüfuz etmesi engellenecektir. Temel duvarında su yalıtımı ve drenaj

uygulanması yapılacaktır, uygulama sırasında yapılacak araştırmalara göre gerekli olması durumunda zemin döşemesinin altına su yalıtımı uygulanacaktır.

- Kapı ve pencerelerde özgün olmayan PVC doğramalar sklp aslına uygun olarak ahşap doğramalar ile yenilenecektir. Niteliksiz müezzin sekisinin yerine, restorasyon projesinde belirtildiği şekilde ahşap malzemeden müezzin sekisi yapılacaktır (şekil 10).
- Çatı arasında bulunan çürümüş ve sehim yapmış hezenler ve diğer ahşap elemanlar değiştirilecektir. Çatı yenilenerek, alaturka kiremit kaplanacaktır.
- Yerinde olmayan ve kemerlerin üzengi noktasında bulunmayan mevcut metal gergi çubukları üzengi noktalarına gelecek şekilde yenilenecektir.

### **Çağdaş Donanım ve Ekler**

- Yapının işlevi gereği kadınlar mahfili mahalline ihtiyaç duyulması sebebiyle, restorasyon projesine uygun olarak mevcut taşıyıcı sisteme temas etmeyen, ahşap taşıyıcı sistemli kadınlar mahfili ve ahşap merdiveni yapılacaktır.
- Zemin döşemesinde, halı altına karbon film ısıtma sistemi yapılacaktır. Gerekli tesisat uygulamaları yapılacaktır.
- Avluda bulunan abdesthanenin doğu cephesine bitişik olarak yeni kazan dairesi inşa edilecektir.
- Yapının çatısında çelik çörten, yağmur inış zinciri, taş tekne ve saçak detayı kullanılacaktır.
- Restorasyon projesinde belirtilen bahçe duvarı, yürüme yolları, bitkisel ve sert zemin uygulamaları ve sulama sistemleri yapılacak, kot farkları düzeltilecektir. Bahçe duvarına harpuşta yapılarak bahçe duvarı üzerindeki demir korkuluk onarılacaktır. Bahçede bulunan beton çeşme kaldırılarak yerine taş çeşme yapılacaktır.
- Elektrik, ısıtma, internet, telefon, yangın ve güvenlik kamera tesisatı yapılacaktır. Bahçe duvarı üzerine aydınlatma armatrleri yerleştirilecektir.

### **zgn Olmadığı Halde İşlev Gereği Korunacak Elemanlar**

- Yapıya sonradan eklenmiş olan beşik çatı ile son cemaat mahalli üzerindeki tek yöne eğimli çatının, yapıyı yağş ve atmosfer etkilerinden korumak amacıyla özgün olmadığı halde korunması önerilmektedir. Ancak mevcut çatıların saçak uzunluklarının yetersiz olması, alüminyum trapez çatı örtüsünün yapıyla uyumsuz görünüşe sahip olması ve çatı arasında kullanılan ahşap taşıyıcı elemanların çürümüş ve zarar görmüş olması sebepleriyle mevcut çatıların kaldırılarak, mevcut çatılarla aynı eğimde, alaturka kiremit kaplı yeni çatı yapılması önerilmektedir.
- Bahçenin kuzeybatı bölümünde avluya yapılmış olan mevcut tuvalet ve abdesthane restorasyon projesi doğrultusunda yenilenip çatıları onarılacaktır. Mevcut doğramalar değiştirilecek ve duvarları boyanacaktır.

### **Sonuç**

Günümüz Kemerhisar'ında (Tyana) yeraltında ve yerüstünde pek çok tarihi ve kültürel miras bulunmaktadır. Arkeolojik kazıların devam ettiği Kemerhisar'da tarihin çeşitli dönemlerinde yaşamış farklı kültürlere ait izler bulunmaktadır. Günümüz yerleşimi pek çok katmanın üzerinde varlığını devam ettirmektedir. Dolayısı ile tarihsel katmanlaşmanın ortaya çıkarılarak her dönemin dhil edildiği koruma kararlarının alınması önem taşımaktadır.

Tarihsel ve kültürel varlıklardan olan Sinanbey Cami'nin yok olmasının önüne geçmek, işlevlendirerek kullanımını sağlamak ve bu yolla sürdürülebilir korunmasını sağlamak için uygulanabilir bir restorasyon çalışması elde edilmiştir. Bölgenin tarihsel kimliğini ortaya koyan Sinanbey Cami'nin en kısa zamanda restorasyonunun tamamlanarak gelecek nesillere ulaştırılması gereklidir. Tek yapı ölçeğindeki bu koruma çalışmasının diğer yapılar için örnek olması ve bölgedeki diğer yapıların da yok olmadan koruma ve restorasyon çalışmaları uygulanarak bölgenin bütüncül korunması sağlanmalıdır.

### **Teşekkür**

Rölöve çalışmalarına katkı sağlayan Niğe Ömer Halisdemir Üniversitesi Mimarlık Bölümü 2018-2019 dönemi Restorasyon ve Koruma İlkeleri dersi öğrencilerine teşekkür ederiz. Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon çalışmalarına katkılarında dolayı Mimar Celal Ataş ve Mimar şerif Açıkbaş'a teşekkür ederiz.



### Kaynakça

- Ahunbay, Z. (2022). Tarihi çevre koruma ve restorasyon. YEM Yayınları 5.baskı
- Bacak, K., & Gürkan, T. (2023). Kemerhisar'da (Niğde-Bor) Tarih, Yaşam ve Mekân. Niğde-Kapadokya'nın Saklı Hazinesi. Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği Kültür Yayınları No:4, Pınarbaşı Matbaacılık, İstanbul.
- Çal, H. (2000). Niğde Şehrindeki Ahşap Tavanlı Camiler ve Mescidler. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Doğanay, O, & Eraslan H. (2019). Tyana (Kemerhisar) antik kenti görselleştirme analizi. Tyana: Kazı ve Araştırmalar I, Editör:Osman Doğanay, Arkeoloji Sanat Yayınları, ISBN: 9786053965039, 25-47.
- Efe Yavaşcan, E. (2019). Çok katmanlı tarihi kent merkezlerinin korunması için yönetim planı modeli araştırması: Niğde tarihi kent merkezi örneği. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ekiz, M. (2019). Niğde Kemerhisar Sinanbey Cami sanat tarihi raporu, Niğde OHU Fen Edebiyat Fakültesi.
- ICOMOS-ISCS (2008). Illustrated glossary on stone deterioration patterns. English-French version, ISBN :978-2-918086-00-0
- Korkanç, M. (2019). Tyana Su Kemerleri ve Taşları, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası, Mavi Gezegen, Sayı:26
- Korkmaz, M. (2004). 16. yy'da Kilisehisar Bizans Şehrinden Osmanlı Köyüne, Balıkesir Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Dergisi, 7 (11)11, Mayıs-Balıkesir
- Kozlu, H., & Hoca, M. (2018, Ekim 4-6). Taş malzemenin anıtsal yapılarda kullanımının develi kent merkezindeki geleneksel camiler üzerinden incelenmesi. I. Uluslararası Develi Aşık Seyrani ve Türk Kültürü Kongresi, Develi, Kayseri.
- Öcal, T. (2010). Antik Tyana şehrinden günümüz Kemerhisar'a kadar olan yerleşmenin tarihsel süreci. Marmara Coğrafya Dergisi, 22, 388-408, İstanbul.
- Severcan M. H., Akçaözöglü, K. (2019). Niğde Kemerhisar Sinanbey Cami Statik Raporu, Niğde ÖHÜ Mühendislik Fakültesi.
- Tyana (Kemerhisar) Bir Sınır Şehri Doğu ile Batı Arasında Bir Kapı (2005). Tyana Kültür ve Turizm Yayınları, No:2, Niğde.
- Url-1. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/nigde>, (erişim tarihi: 16.08.2023)

## EXTENDED SUMMARY

It is known that the Sinanbey Mosque which dates back to the beginning of the 16th century, was built between 1507-1518 during the Ottoman Period and was the first mosque in Kilisehisar in this period. Sinanbey Mosque has been chosen as the study subject because Tyana Ancient Settlement and historical and cultural artifacts belonging to different periods underground and above are located in the historical environment, it has only 16 yy. stone material and workmanship in the town where it is located, it carries religious architectural features and it is a monument belonging to the Ottoman Period. The study includes a single-building scale conservation study.

Sinanbey Mosque has problems summarized below:

- Before the wall of the building was demolished, especially on the south and east facades, excessive moisture coming through the ground was detected.
- Since the south wall of the building was demolished in early 2022, it was closed for use.
- The building, which is open to external factors, is under the threat of rapid deterioration and extinction as it is exposed to atmospheric effects.

Within the scope of the study, the current state of the building was documented, a comparative study was conducted by searching the sources related to restitution, intervention decisions were taken for the problems and in this context, a restoration proposal was prepared and presented.

For the graphic documentation of the building, a field study was carried out first. Measurements of the building were made in April-June 2019. Due to the collapse of the south wall in 2022, the survey works were revised. As a result of the documentation stages, sheets were prepared for which the material analysis of the building and the change and deterioration processes. In order to investigate and reveal the original state of the building, a comparative study was conducted to determine the sources of restitution and the restitution project was prepared. In order to maintain the original function of the building, a restoration proposal was presented for the function of a mosque.

The average thickness of the walls of the single-story and three-span building varies between 120-160 cm. The lower part of the walls of today's mosque, the itikaf room, the mihrab, and the minbar belong to the first period. When it was first built, there was no last congregation place, women's makhphil and minaret. The building has undergone various repairs until today. While there is no mortar between the joints on the lower part of the walls, the joints on the reconstructed upper walls are plastered with cement-binding mortar. It is understood that cement binder was used in the joints during the repairs of the building. The interior walls are covered with oil paint. The walls of the prayer hall are covered with wooden cladding up to a height of 110 cm above the floor. Smoothly cut stone blocks were used on the window and door edges and the minbar. The windows also have iron bars. Instead of the original wooden windows and doors, PVC windows and iron doors have been made today. Four reused columns with a diameter of 65 cm were used as structural elements in the building. The spans of the columns made of marble vary between 3.40 and 4.90 m, and their height is 2.70 m. Two rows of three pointed arches were used parallel to the south wall. The arches sit on the marble pillows and wall pillars on the east and west walls. Pointed arches were also used in the last prayer section, which was added later. The arches in the structure are connected to each other with metal tension rods. The wooden beam (hezen) with a diameter of 20 cm, arranged at 15-25 cm intervals in the north-south direction on the original roof, was covered with soil by laying a mat. The roof slopes to the east and west and is covered with an aluminum trapezoidal sheet. There are parapet walls on the east and west. The roof of the last prayer section, which originally had a flat roof, was also covered with an aluminum trapezoidal sheet inclined in one direction. The ceilings are covered with wood slats panels. A reinforced concrete mezzanine floor women's makhphil and a reinforced concrete staircase were added to the northern part of the building. In order to carry the women's makhphil, reinforced concrete columns were built on the sides of the existing columns and on the wall edges.

The causes of deterioration in the structure were examined in two groups: long-term deterioration due to natural causes and deterioration caused by humans. Deteriorations due to natural causes have been identified as loss of parts in stone walls, cracks, deformation, staining, decomposition, salinization, efflorescence, disaggregation, alveolization; corrosion in metal elements; deflection, and decay in wooden elements. Deterioration caused by humans; addition, replacement, removal, cement-based applications, oil paint applications, and deterioration during the use of the structure.

In the restitution study based on scientific data, first of all, the modified, deformed aspects of the structure and the physical changes were determined. Then, the sources used to reveal the actual situation of the

changed and deteriorated space and its elements were determined. The original states of the building elements, which have traces or have entirely disappeared, were determined by the information obtained from the comparative study. Based on the information and data obtained from these studies and oral sources, restitution drawings were prepared in which the original state of the Sinanbey Mosque was determined. As a result of analysis, evaluation, and synthesis studies, viable restoration work has been obtained to prevent the destruction of the structure, to ensure the continuation of its function, and in this way to ensure its sustainable protection.

While maintaining the function of the mosque, it is aimed to preserve its original state, to ensure the needs and the comfort of today's living conditions, and to keep the new additions to a minimum level to ensure its sustainability. For this purpose, modern additions such as the heating room, which were added later to the building, were removed from the building and planned in the garden, the reinforced concrete columns and floors were removed and wooden elements were replaced, the brick walls between the arches of the last prayer section were removed, the heating system was installed, and the addition of contemporary additions such as landscaping. Thus it was aimed to preserve the mosque by paying attention to the fact that it can be converted to its original state.

It is important to consider restoration proposals to preserve the original values and qualities of the Sinanbey Mosque and transfer it to future generations as a cultural heritage. It is necessary to examine the foundation system of the structure and strengthen the weak sections. The original stone materials used in the building should be protected in situ with appropriate intervention methods. The missing parts of the tension rods that prevent the arch from opening must be completed. In particular, to prevent the deterioration of the walls due to precipitation and groundwater removing these factors from the building is important for the building to survive for many years. It is necessary to complete the restoration of the Sinanbey Mosque, which is one of the important works that reveal the historical identity of the region, and to deliver it to future generations. This conservation work at the scale of a single building should set an example for other buildings, and the area should be protected as a whole by carrying out conservation and restoration works before other buildings in the area are destroyed.